

**NUTQ O‘STIRISH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALAR MAZMUNI**

Abdugopporova Odinaxon Hoshimjon qizi

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail odinaabdugopporova@gmail.com

+998940951637

Annotatsiya: *Ushbu tezisda nutq o‘stirish jarayonini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil etilgan. Nutq o‘stirish jarayoni shaxsning tafakkuri, muloqot madaniyati va ijtimoiy faolligini shakllantiruvchi muhim pedagogik jarayon sifatida yoritiladi. Muallif tomonidan nutqni rivojlantirishda kommunikativ, kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan va innovatsion yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligi, shuningdek, raqamli texnologiyalar — multimedia, onlayn platformalar, sun‘iy intellekt va virtual haqiqat vositalarining samarali qo‘llanilishi asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *nutq o‘stirish, zamonaviy texnologiyalar, AKT, multimedia, kommunikativ yondashuv, raqamli ta‘lim.*

Abstract: *This paper explores the role and significance of modern technologies in the development of speech formation. The process of speech development is analyzed as a complex psycholinguistic and pedagogical phenomenon that shapes a learner’s thinking, communication culture, and social activity. The author emphasizes the integration of communicative, competency-based, learner-centered, and innovative approaches in enhancing speech development. The study highlights the effective use of digital tools such as multimedia, online learning platforms, artificial intelligence, and virtual reality technologies in improving pronunciation, grammar, and communicative competence*

Keywords: *speech development, modern technologies, ICT, multimedia, communicative approach, digital education.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается роль и значение современных технологий в процессе развития речи. Процесс формирования речи анализируется как сложное психолингвистическое и педагогическое явление, обеспечивающее развитие мышления, коммуникативной культуры и социальной активности учащихся. Автор подчеркивает необходимость интеграции коммуникативного, компетентностного, лично-ориентированного и инновационного подходов в процессе развития речи. Особое внимание уделяется эффективному использованию цифровых инструментов — мультимедиа, онлайн-платформ, искусственного интеллекта и технологий виртуальной реальности — для совершенствования произношения, грамматических и коммуникативных навыков.*

Ключевые слова: *развитие речи, современные технологии, ИКТ, мультимедиа, коммуникативный подход, цифровое образование.*

Nutq o‘stirish jarayoni — bu murakkab psixolingvistik, pedagogik va ijtimoiy jarayon bo‘lib, u o‘quvchining muloqot madaniyati, tafakkuri va shaxsiy rivojlanishini ta‘minlaydi. Yuqorida ta‘kidlanganidek, nutq inson tafakkurining ijtimoiy shakli sifatida o‘qituvchi rahbarligida, faol kommunikativ muhitda shakllanadi. Zamonaviy yondashuvlar bu jarayonni yanada samarali qilish

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

imkonini beradi. Shunday ekan, nutq o‘stirishda nazariy bilimlar bilan bir qatorda, amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan texnologik vositalardan foydalanish muhim omil sanaladi. Pedagogik nuqtai nazardan, nutq — o‘quvchining fikrini aniq, ravon va izchil ifoda etish qobiliyatini shakllantiruvchi o‘quv jarayonining ajralmas tarkibiy qismidir. Nutq o‘stirish ta‘lim jarayonida o‘qish, yozish, tinglash va gapirish kompetensiyalarini rivojlantirish orqali amalga oshadi. Bu jarayon shaxsning nafaqat tilni bilish darajasini, balki uning muloqot madaniyatini, tafakkur kengligini ham belgilaydi.

Tilshunoslik sohasida N. Rahmonov, Z. Tojiboyeva, D. Yo‘ldoshev, G. Umarova, Sh. Sharipova kabi o‘zbek olimlari nutq o‘stirish metodikasini til o‘rganishning kommunikativ yondashuvi bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ta‘kidlaydilar. Ularning fikricha, nutqni o‘stirishda asosiy tamoyil — o‘quvchini faol kommunikativ faoliyatga jalb qilish, ya‘ni “nutqda o‘qitish”dir.

Nutqni rivojlantirishda bolaning psixologik xususiyatlari, yosh davrlari va idrok imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Psixolingvistlar fikriga ko‘ra, nutq faoliyati motiv, maqsad, til materiali, nutq harakati va nazorat bosqichlaridan iborat. Bu bosqichlarning har biri o‘qituvchi tomonidan boshqariladi va o‘quvchining faol ishtirokiga asoslanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivoji ko‘proq taqlid va muloqotga asoslanadi. Kichik maktab yoshida esa o‘quvchi nutqni ongli o‘zlashtira boshlaydi, lug‘at boyligi kengayadi, grammatik tuzilish to‘g‘rilanadi. O‘rta va yuqori sinflarda esa mantiqiy, ijodiy, bahsli nutq ko‘nikmalari shakllanadi. Shu sababli har bir bosqichda qo‘llaniladigan metod va texnologiyalar yosh psixologiyasiga mos bo‘lishi zarur.

O‘qituvchi faoliyatida nutqni o‘stirish jarayonining muvaffaqiyati quyidagi pedagogik shart-sharoitlarga bog‘liq:

1. O‘quvchilar bilan samarali muloqot muhitini yaratish;
2. Motivatsiyani oshirish uchun interaktiv metodlardan foydalanish;
3. Audiovizual va raqamli resurslarni dars mazmuniga mos tanlash;

Zamonaviy ta‘lim tizimida nutq o‘stirish kommunikativ, kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan va innovatsion yondashuvlar asosida olib boriladi. Kommunikativ yondashuv o‘quvchini muloqot jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Kompetensiyaviy yondashuv esa o‘quvchining nutqiy malakasini hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga o‘rgatadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv individual farqlarni hisobga olgan holda, har bir o‘quvchi uchun qulay o‘qish muhitini yaratadi.

Innovatsion yondashuvda esa nutqni rivojlantirish jarayoni raqamli vositalar orqali boyitiladi. Masalan, onlayn platformalarda interaktiv topshiriqlar, sun‘iy intellekt yordamida talaffuz tahlili, virtual suhbat muhitlari orqali nutqiy muloqot ko‘nikmalari shakllantiriladi. Bu holatda texnologiya o‘qituvchining o‘rnini bosmaydi, aksincha, uning pedagogik imkoniyatlarini kengaytiradi.

Bugungi kunda “zamonaviy texnologiyalar” atamasi keng ma‘noda o‘qitishning yangi vositalari, metodlari va yondashuvlarini bildiradi. Ular o‘quvchi faoliyatini faollashtirish, mustaqil o‘rganishga rag‘batlantirish, kommunikativ jarayonni jonlantirishga xizmat qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan, zamonaviy texnologiyalar — bu ta‘lim jarayonining natijadorligini oshirishga qaratilgan innovatsion shakl va metodlarning tizimidir.

Raqamli ta‘lim vositalari — multimedia, sun‘iy intellekt (AI), onlayn o‘qitish platformalari (Kahoot, Quizizz, Edmodo, Duolingo, Nearpod), video-konferensiya tizimlari (Zoom, Google Meet),

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

shuningdek, virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari (VR/AR) nutqni o‘stirish jarayonida samarali qo‘llanilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar shunchaki yordamchi vosita emas, balki o‘quvchi nutqini rivojlantiruvchi kommunikativ muhitni yaratadi. Masalan, interaktiv platformalar orqali o‘quvchi o‘z nutqini yozma va og‘zaki shaklda mashq qiladi, xatolarini avtomatik tuzatadi va qayta ishlash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa til o‘rganishning induktiv, reflektiv va kommunikativ komponentlarini uyg‘unlashtiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta’limda yangi o‘qitish paradigmasini yaratdi. An’anaviy o‘qitishdan farqli ravishda, AKT asosida o‘quvchi markazida turgan o‘quv jarayoni shakllanadi. O‘qituvchi esa yo‘naltiruvchi, tahlilchi va maslahatchi rolini bajaradi.

Nutq o‘stirish jarayonida AKT quyidagi jihatlar bilan ahamiyatlidir:

1. Multimedia vositalari yordamida talaffuz, intonatsiya va grammatik ko‘nikmalarni mustahkamlash.
2. Audio-video mashg‘ulotlar orqali tinglab tushunish va javob berish malakasini rivojlantirish.
3. Onlayn muhitlarda muloqot qilish orqali o‘quvchilarda tabiiy nutq oqimini shakllantirish.
4. Nutqni avtomatik tahlil qiluvchi dasturlar (SpeechTexter, Reverso, Grammarly) yordamida til o‘rganishdagi xatolarni aniqlash va tuzatish.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham AKTdan foydalanish tobora kengaymoqda. “Raqamli ta’lim 2030” konsepsiyasiga ko‘ra, har bir o‘quv muassasasida raqamli resurslar asosida dars o‘tish, o‘quvchilarni masofaviy ta’limga tayyorlash, ularning kommunikativ malakasini rivojlantirish ko‘zda tutilgan. Shu jihatdan AKT nutqni o‘stirishda ham vosita, ham metodik mexanizm sifatida e’tirof etiladi.

Multimedia texnologiyalari — bu matn, audio, video, grafika, animatsiya va interaktivlikni birlashtirgan o‘qitish tizimidir. U o‘quvchiga axborotni eshitishtirish, ko‘rish va amaliy bajarish orqali chuqur o‘zlashtirish imkonini beradi. Nutq o‘stirishda multimedia texnologiyalarining o‘rni quyidagicha aniqlanadi:

Vizual yordam vositasi sifatida: videodarslar, animatsiyalar, kompyuter prezentatsiyalari orqali til birliklarini ongli o‘zlashtirish;

Audial o‘rganish vositasi sifatida: talaffuz, aksent, urg‘u va intonatsiyani to‘g‘rilash;

Interaktiv o‘yin shaklida: o‘quvchilarning muloqotga kirishish istagini kuchaytirish va motivatsiyani oshirish.

Xorijiy tadqiqotlar (J. Richards, D. Nunan, S. Thornbury) multimedia texnologiyalarining nutqiy faoliyatni rivojlantirishdagi samaradorligini isbotlagan. Ularning ta’kidlashicha, multimedia muhitda o‘quvchi tilni kontekstual ravishda o‘rganadi, bu esa tabiiy muloqot sharoitiga yaqin holat yaratadi.

O‘zbek pedagogik amaliyotida ham multimedia texnologiyalariga asoslangan dars modullari ishlab chiqilmoqda. Xususan, “Bilimlar olami”, “EduMarket”, “Maktab onlayn” kabi platformalar orqali o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishga qaratilgan interaktiv topshiriqlar keng qo‘llanilmoqda.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bandura, A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977.
2. Tomasello, M. Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
3. Richards, J. C. , & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. — Cambridge University Press, 2014.
4. Nunan, D. Practical English Language Teaching. — New York: McGraw-Hill, 2003.
5. Thornbury, S. How to Teach Speaking. — Pearson Education Limited, 2005.
6. Rahmonov, N. Nutq o‘stirish metodikasi: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
7. Tojiboyeva, Z. Til o‘rganishda kommunikativ yondashuvning ahamiyati. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.